

Komentar in karta: 2/69

SLA V168A.01 'studenec'

Vera Smole, Mojca Horvat

1. Gradivo

Za pomen 'manjši izvir vode', knj. *studê nec* (ó), je najpogostejše poimenovanje *studenec* in njegova različica *zdenec* – obe večkrat skupaj z morda starejšimi dvojnicami (največkrat s korenem *-vir-*), redkejša tvorjenka, a s svojim arealom, je *studenek*, še redkejši sta *studencič* in *studenek*. V T382 je navedena besedna zveza *izvirni zdenec*. Po pogostosti sledijo v manjših arealih razpršena poimenovanja z *izvir-*, in sicer je najpogostejše *izvirek*, nato *izvir*, *izviralo*, *izvirnica*, *izvirovščina*, *izviralka* in *izvirnik*, ter večinoma v dva areala razporejena poimenovanja s korenem *vre-*; najpogostejše je *vrelec*, sledi mu *vretina* in redkejša *vrelček*, *vrelčina* in *zavretina*. Druga poimenovanja so še *potok*, *mlaka*, *beč* in *curek* ter prevzeta *graben*, *jarek* in *štopuh*. V T031 je ob leksemu *studenec* v oklepaju zapisan še leksem *graben*.

2. Morfološka analiza

studen < **stud-e-n-ъ* 'mrzel', kar je sorodno s **stud-ъ* 'mraz, hlad', **stud-i-ti* 'delati mrzlo, hladno'

studenec < **stud-e-n-ъc-ъ*

studenek < **stud-e-n-ъk-ъ*

studencič < **stud-e-n-ъč-ít-ъ*

studenček < **stud-e-n-ъč-ъk-ъ*

naravni studenec < **narav-ъn-ъ-j-ъ stud-e-n-ъc-ъ* ← **narav-a* 'narava' + **stud-e-n-ъc-ъ*

zdenec < **stъ/ud-e-n-ъc-ъ*

izvirni zdenec < **jъz-vir-ъn-ъ-j-ъ stъ/ud-e-n-ъc-ъ* ← **jъz-vir-ъ* + **stъ/ud-e-n-ъc-ъ*

izvir < **jъz-vir-ъ* ← **jъz-vir-a-ti* ← **jъz-vъr-ě-ti* ← **jъz-* 'iz' + **vъr-ě-ti* 'vreti' (sorodno je **vir-ъ* 'mesto, kjer je voda nemirna, kjer vre; vrtinec, izvir, tolmun')

naravni izvir < **narav-ъn-ъ-j-ъ jъz-vir-ъ* ← **narav-a* + **jъz-vir-ъ*

izvirek < **jъz-vir-ъk-ъ*

izvirnica < **jъz-vir-ъn-ic-a*

izvirnik < **jъz-vir-ъn-ik-ъ*

izvirščina < **jъz-vir-ъšč-in-a*

izvirovščina < **jъz-vir-ov-ъšč-in-a*

izviralo < **jъz-vir-a-dl-o*

izviralka < **jъz-vir-a-l-ъk-a*

- vrelec** < **vbr-ě-l-bc-b* ← **vbr-ě-l-ɔ* ← **vbr-ě-ti* 'vreti'
vrelček < **vbr-ě-l-bč-bk-ɔ*
vrelčina < **vbr-ě-l-bč-in-a*
vretina < **vbr-ě-t-in-a* ← **vbr-ě-t-ɔ* ← **vbr-ě-ti* 'vreti'
zavretina < **za-vbr-ě-t-in-a* ← **za-* 'za' + **vbr-ě-t-ɔ*
vreteščina < **vbr-ě-t-bšč-in-a* ← **vbr-ě-t-bšk-ɔ* ← **vbr-ě-t-ɔ*
potok < **po-tok-ɔ* ← **po-tefi* ← **po-* 'po' + **tefi* (< **tek-ti*) 'teči'
potoček < **po-toč-bk-ɔ*
grabica < *(*grab*)-ic-a ← *(*grab*)-a ← srvnem. *grabe* 'jarek' (> nem. *Graben* 'jarek')
graben < *(*grabn*)-ɔ ← nem. *Graben* 'jarek'
štirna < *(*čbster*)-a < rom. **čisterna* < lat. *cisterna* 'podzemni prostor, v katerega se steka kapnica' (ESSJ IV: 110–111)
četrna < *(*čbster*)-a
štern < *(*čbster*)-ɔ (N ≥ m v T096)
kvelna < *(*kveln*)-a ← nem. *Quelle* 'izvir, studenec, vrelec, izvor', -n- je verjetno bav. nem. (prim. nem. *Kirche* : bav. nem. *Kirchen* '(ena) cerkev')
kvele < *(*kvele*)-∅ ← nem. *Quelle* 'izvir, studenec, vrelec, izvor'
štepuh < *(*štepux*)-ɔ ← srvnem. *stübich*, *stubich*, avstr. bav. *Stübich* 'vrsta brente' v bav. nem. izgovoru (-b- > -p-)
mlaka < **molk-a* 'luža, kotanja z blatno vodo'
peč [pəč] < *(*pěč*)-ɔ ← rom. **puču* < **putju* < lat. *puteus* 'vodnjak' (> furl. *poç*, it. *pozzo*)
beč [bəč] < *(*běč*)-ɔ ← rom. **buča* < **butja* < lj. lat. *buttia*, lat. *buttis* 'sod' (> furl. *bote*, it. *botte*)
jarek < *(*jarɔk*)-ɔ, iz nekega turškega jezika, vendar pa neposredna predloga ni znana
curek < **cur-ɔk-ɔ* ← slov. *curljati* 'počasi teči (o tekočini)'
žila < **žil-a* 'žila, kita, tetiva'
izvirčina žila < **jɔz-vir-ɔ/bč-in-a-j-a žil-a* 'žila, kita, tetiva'
pumpa < *(*pump*)-a ← nem. *Pumpe* 'črpalka'
tumfič < *(*tumf*)-it-ɔ ← kor. nem. *Tumpf* 'globina v tekoči vodi', srvnem. *tumpf* 'luža, mlaka' (prim. manjšalnico nem. *Tümpel* 'mlaka')
špina < *(*špin*)-a ← it. *spina* 'pipa pri sodu, cevka, vodna pipa'
obrh < **ɔ-brɔx-ɔ* (prim. slov. *obrh* 'tip kraškega izvira, fons') (ESSJ II: 237)

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *tumfič* v T002, *žila* v T386, *obrh* v T411 in *špina* v T413.

Kot enkratnica s *studen-* je kartiran leksem *studen* v T075.

Kot enkratnici z *izvir-* sta kartirana leksema *izvirščina* v T381 in *izvirčina žila* v T362.

Kot enkratnici s *kvel-* sta kartirana leksema *kvele* v T414 in *kvelna* v T052.

Kot enkratnica z *vret-* je kartiran leksem *vreteščina* v T370.

Kot enkratna besedna zveza s *studenec* je kartiran leksem *naravni studenec* v T229.

Kot tretji in nadaljnji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *potok* v T097 in v T386, *štern* v T097, *graben* v T300, *izvirek* v T370, *grabica* v T386, *jarek* v T386, *zdenec* v T386 in besedna zveza *naravni izvir* v T372.

Kot opis je v T060 kartirana zveza *eto, ki na uhaja voda*.

Kot nerelevanten je kartiran besednovrstno neustrezní odgovor *izvirati* v T059.

4. Uporabljena dodatna literatura

Hazler 2000

5. Primerjaj

SLA: V168B.01 *vodnjak* (2/70); OLA: 1027; ALE: 281; SDLA-SI: /; ALI: /; ASLEF: 4560; HJA: 1393; ÚMNYA: /

6. Etnološka osvetlitev

Studenec je naravni izvir pitne vode. Studenci so bili ponavadi temeljna oskrba posamezne hiše ali vaške skupnosti s kakovostno pitno vodo. Ponekod so bili studenci oddaljeni (Slovenska Istra) in je bilo zato zbiranje vode težaško, večinoma žensko opravilo. Studenec, je tudi vodna naprava, kjer je živa talna voda zajeta v jaškasti ali kotlasti napravi – vodnjaku. Takšni *studenci* so razširjeni zlasti v ravninskem delu Ravenskega in Dolinskega v Prekmurju, vodo pa dvigujejo z vedrom in drogom s klinom *na ključ*. Tam in na Goričkem se je razvila posebna dopolnilna domača obrt *studenčarstvo*, kar pomeni iskanje vodnih virov z razvejano enoletno leskovo šibo, *bajanico*, *bajalico*, in kopanje vodnjaka ter izdelava in nameščanje naprav za črpanje vode. Kot samostojni obrtniki so *studenčarji* znani od druge polovice 19. stoletja in so bili po prvi svetovni vojni registrirani kot *studenčarski mojstri*, ki se ukvarjajo tudi s kmetovanjem kot dodatno dejavnostjo.

Prim.: Bogataj 1989; SEL 2004

7. Skica

